

Uloga ministra Josipovića u popisu turopoljskih honvéda³

Da bi se ispravno ocijenilo značenje pokreta, grupa ili pojedinaca, koji su tijekom 19. stoljeća zauzimali istaknutije mjesto u javnom životu, treba najprije pogledati kakav je bio njihov stav odlučnih dana 1848./1849. godinu. Rat i revolucija, koji su zahvatili Europu i Habsburšku monarhiju, pružili su Mađarima šansu da od Beča isposluju samostalnu vladu i u konačnici kratkotrajnu nezavisnost, a Hrvatima da se u osloncu na Beč odupru mađarskom hegemonizmu koji u velikoj Ugarskoj od Karpata do Jadrana nije vidio ni priznavao posebnost Hrvatske. Hrvatski otpor mađarskim imperijalnim posezanjima predvodio je hrvatski ban Josip Jelačić koji je gotovo punih dvanaest mjeseci ratovao na prostoru Ugarske, boreći se za očuvanje hrvatskih ustavnih prava, ali i za opstanak cjelovite Habsburške monarhije.

U tom ratu u kojem su Hrvati izišli kao pobjednici, a Mađari kao poraženi, dobili su iz Beča, prvi za nagradu, a drugi za kaznu tzv. Bachov apsolutizam. Jelačićev pohod na Kossuthovu Ugarsku u prva dva mjeseca može se označiti kao hrvatsko-mađarski rat, no narednih deset mjeseci bio je to rat carsko-kraljevskih trupa u koje se broje i hrvatske snage pod vodstvom Jelačića protiv separatističke Ugarske. Premda je većina Hrvata stajala uz Jelačića, a Mađara uz Kossutha, ipak se našao neznatan broj Hrvata koji su okrenuli oružje protiv Jelačića, i neznatan broj Mađara koji su okrenuli oružje protiv Kossutha. I upravo je ovaj rad posvećen onom manjem dijelu turopoljskog banderija koji se odmetnuo od Jelačića i prešao na Kossuthovu stranu, boreći se kao mađarski honvédi (domobrani) pod vodstvom bivšeg turopoljskog župana Antuna Danijela Josipovića.

Nakon pada Bachova apsolutizma 1860. godine, u ratu i revoluciji poraženi hrvatski mađaroni nesmetano su nastavili djelovati kao unionisti, a nakon nagodbe i vladati Hrvatskom po volji i diktatu iz Budimpešte. Da je mađaronstvo bilo obiteljsko unosno nasljeđe potvrđuje obitelj Josipović koja je ratni poraz iz 1849. pretvorila u mirnodopsku pobjedu zaposjevši fotelju hrvatskog ministra u ugarskoj vladi 1889.

³ *Honvéd, mađ. hon-domovina, ved-branitelj, zaštiti; vojnik u bivšem mađarskom domobranstvu, domobranac*

godine. Prevalili su put od poraženog „izdajnika domovine“ Antuna Danijela Josipovića do hrvatskih ministara u Budimpešti, Danijelovog sina Imbre i unuka Gejze, koji su postali hrvatski predstavnici – ministri u ugarskoj vladi. Da je ministar Imbro Josipović s ponosom isticao svoje mađaronsko opredjeljenje pred Mađarima u Budimpešti četrdeset godina iza rata, pokazuje primjer popisa turopoljskih honvéda i njihova simbolična nagrada od 200 forinti za sudjelovanje u ratu na mađarskoj strani protiv bana Jelačića.

Hrvatsko ministarstvo i ministar Imbro (Emerik, Mirko) Josipović

Hrvatsko ministarstvo: Nakon hrvatsko-mađarskog rata 1848. Jelačić je raskinuo višestoljetne državno-pravne odnose s Ugarskom koji su na snazi bili naredna dva desetljeća. U doba tzv. hrvatskog provizorija 1860. pa do nagodbe, hrvatska je bila bliže povezana s Bečom gdje je osnovan hrvatski dikasterij, a potom hrvatska kancelarija. Prvi hrvatski kancelar u bečkoj vladi bio je Ivan Mažuranić, a posljednji Emil Kušević. Nakon dviju nagodbi, ugasila se u Beču hrvatska kancelarija, a u Budimpešti otvorilo hrvatsko ministarstvo pri ugarskoj vladi. Za visoku funkciju hrvatskog ministra borili su se stari mađaroni iz redova mađaronske emigracije počevši od Kolomana Bedekovića do mađaronskih potomaka Imbre Josipovića, Teodora Pejačevića i drugih.

Funkcija hrvatskog ministra u ugarskoj vladi uvedena je čl. 44. hrvatsko-ugarske nagodbe iz 1868. godine koji glasi: „*Obzirom na zastupanje interesa kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije ima se za iste kraljevine imenovati jedan posebni dalmatinsko-hrvatsko-slavonski **ministar** bez listnice kod središnje vlade u Budimpešti. Taj ministar je član ukupnog ministarskog vijeća, imajući u njemu pravo odvjeta, pa je odgovoran zajedničkomu saboru. On će biti svezom između Njegovog cesarskog i kraljevsko-apostolskoga Veličanstva i zemaljske vlade kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije*”.

Početno iskustvo je pokazalo, da se taj ministar postavljao više kao zapreka nego kao veza, zato je bilo g. 1873. kod obnavljanja nagodbe tomu članku dodano još i ovo: „*U svojstvu tom podastire on bez promjene i bez odlake njegovu veličanstvu predstavke banove, i samo u slučaju, kad bi s gledišta državne zajednice ili zajedničkih interesa člankom 1. god. 1868. ustanovljenih nastala koja dvojba, koja se saslušanjem bana ne bi mogla ukloniti, podastire on njegovu veličanstvu, u isto doba ali napose, svoje, dotično **zajedničke ugarske vlade**, primjedbe na banove predstavke*”.

Hrvatsko ministarstvo stajalo je porezne obveznike na godinu do 36.000 forinti ili mjesečno oko 3.000 forinti. Za ministre nisu postavljani hrvatski domoljubi već dokazani unionisti koji su bili samo lutke na koncu koje su plesale kako je svirao ugarski ministar predsjednik. Prvo zaposlenje u ministarstvu kao službenik dobio je Gejza Josipović, unuk Antuna Danijela i sin Imbre Josipovića. Gejza će 1906. postati i hrvatski ministar u Budimpešti.

Imbro Josipović: Rođen je u Kurilovcu 1834., a umro u Beču 1910. godine. Najmlađi sin vodećeg mađarona, turopoljskog župana Antuna Daniela Josipovića i Antonije Pogledić. S roditeljima je 1848. emigrirao u Mađarsku, a nakon sloma mađarske revolucije, vraća se s majkom u Hrvatsku, dok mu je otac čekao izricanje smrtne presude, potom zamjenu za vremensku kaznu zatvora od 10 godina i na kraju amnestiju. Otac Antun Daniel Josipović

vratio se iz mađarskog zatvora 1860. godine na posjed u Jalkovcu kod Varaždina, odbio je prihvatiti se dužnosti župana turopoljskog, te je tamo dočekao kraj života 1874. godine.

Po uzoru na oca, a dijelom i na očevim „lovorikama“ Imbro Josipović kao imućni i obrazovani vlastelin počeo se politički uzdizati u doba bana Khuena kada su ponovo na cijenjeni bili mađaroni ili unionisti, preodjeveni u režimsku Narodnu stranku. Zbog svoje promađarske politike, prvo je uspio ugurati sina Gejzu u ministarstvo, a po želji bana Khuena i mađarskog ministra predsjednika postao je (1889.-1897.) član ugarskog ministarstva (vlade) kao hrvatski ministar bez portfelja, zastupajući kraljevine Hrvatsku, Slavoniju i Dalmaciju.

Nakon smrti bližeg rođaka župana turopoljskog Stjepana Josipovića 1893. ministar Imbro je postao privremeni zamjenik turopoljskog župana, da bi nekoliko mjeseci čuvao stolicu za svoga sina dr. Ljudevita Josipovića koji je dužnost turopoljskog župana obnašao do propasti Habsburške monarhije 1918. godine. U varaždinskom izbornom kotaru Imbro je biran uzastopno za zastupnika u Hrvatskom saboru od 1881. do 1906. godine, s izuzetkom na izborima 1884. kada je varaždinskim zastupnikom izabran pravaš Eugen Kumičić.

Kao pristaša režimske Khuenove Narodne stranke u Hrvatskome saboru, zalagao se i za sanaciju gorućih gospodarskih i humanitarnih pitanja. Pozvao je zastupnike u Saboru da zajedno s njim porade na osnivanju “Društva za uzgajanje gluhoonijeme djece u Hrvatskoj (1888.). Također je zaslužan za gradnju zagorske željeznice, koja je prozvana “žilom kucavicom” Hrvatskog zagorja. Ta je željeznica prošla linijom od Zapešića do Varaždina i dalje prema Čakovcu, a otvorena je 1886. godine.

Da bi se dodvorio Mađarima i zahvalio turopoljskim honvédim iz 1848., poduzimao je radnje koje nisu bile u opisu njegovih ministarskih obveza, o čemu svjedoči popis ratnika izrađen četrdeset godina poslije rata. Zasluge za izradu popisa turopoljskih honvéda 1889. pripadaju sinu Imbri i sinovcu Stjepanu vodećeg mađarona A. D. Josipovića. Poticaj za popis turopoljskih honvéda dao je Imbro (Mirko) Josipović, ministar Hrvatske, Slavonije i Dalmacije u ugarskoj vladi, a popis na terenu izvršila je Plemenita općina Turopolje na čelu sa županom Stjepanom Josipovićem. Povod je bio materijalne naravi, mađarsko društvo za podupiranje honvéda u Budimpešti, obećalo je i dodijelilo 200 forinti jednokratne pomoći još živućim mađarskim honvédim u plemenitom Turopolju.

Sačinjeni popis potvrđuje informaciju koja se pojavila u rujnu 1848. u novinama *Slavenski jug*, da je neznatna grupa od 30 turopoljskih banderijalaca pošla u rat pod Jelačevićevim barjakom, a potom prešla na Kossuthovu stranu, pod Josipovićev barjak i tako prerasla u mađarske honvéde.

Masovni ulazak turopoljskog plemstva u hrvatsku političku arenu

Do pojave prvih dviju političkih stranaka u Hrvatskoj 1841. turopoljsko plemstvo nije kolektivno istupalo u političkom životu. Njegova se javna djelatnost do tridesetih godina 19. stoljeća isključivo odvijala unutar plemenite općine i nije imala neko šire značenje. U županijskoj skupštini i Hrvatskom saboru bila je zastupljena preko svog župana.

Odlukom ugarske vlade od 16. veljače 1819. seljačko plemstvo u Ugarskoj i Hrvatskoj dobilo je individualno pravo glasa u županijskim skupštinama. Kako je Turopolje tada pripadalo Kraljevini Iliriji, njegovo je plemstvo tek poslije ponovnog pripojenja banskoj Hrvatskoj 1822. moglo spomenutu odluku primijeniti i na sebe. Nedugo potom izvjesni su pojedinci stupili u opoziciju protiv ilirizma, a mađarski su ih ekspanzionisti na požunskom saboru 1839. konačno organizirali za agitaciju velikomađarskih nastojanja u Hrvatskoj.

Politička polarizacija između ilira i mađarona dobila je svoju konačnu formu 1840/41. u osnutku Ilirske čitaonice i Ilirske stranke, te kasina u kojem su se okupili mađaroni u Horvatsko-vugersku stranku. Pod vodstvom grofova Aleksandra Draškovića i Antuna Erdödyja, braće baruna Raucha i turopoljskog župana A. D. Josipovića osnovan je na početku 1840. u Zagrebu, nasuprot ilirskoj čitaonici, Kasino, kojemu je osnovna zadaća bila širenje mađarskog jezika, a kasnije se pretvorio u glavni štab mađaronstva. Slijedeće godine (1841) osnovana je Hrvatsko-ugarska stranka — prva politička stranka u Hrvatskoj. Poticaj za tu političku akciju, s kojom je i započela stranačka borba u Hrvatskoj, došao je iz kruga mađarske liberalne opozicije na Ugarskom saboru, pa se djelatnost mađarona od tada tijesno povezuje s njezinom politikom.

Tako je s pojavom stranaka, podvajanjem plemstva i građanske javnosti u dva protivnička tabora 1841. to seljačko plemstvo, zahvaljujući svom nedavno stečenom individualnom pravu glasa, postalo odlučnom snagom u daljnjem političkom razvoju Hrvatske. Na vratima metropole pred županijskom skupštinom i saborom pojavljuje se kompaktna i disciplinirana masa od sedam do osam stotina „korteša“ koji su s lakoćom mogli nadglasati ilirce. Masovnim ulaskom turopoljskog plemstva u politički život, rasplamsala se borba koja se nije ograničila samo na žestoke rasprave nego se često pretvarala u tučnjave i krvave oružane sukobe.

Turopoljsko pitanje, koje je od 1842. dalje gotovo dominiralo hrvatskom politikom, znatno je olakšalo ova nastojanja mađarskog plemstva da preko hrvatskih mađarona pokuša graditi svoju nacionalnu državu od Karpata do mora na ruševinama hrvatskog kraljevstva. Pitanje prava glasa za turopoljsko seljačko plemstvo, kako na županijskim skupštinama tako i u saboru, odmah se tada nametnulo kao najvažnije. Ono nije bilo toliko pravne prirode koliko je imalo izrazito političko značenje.

Restauracija zagrebačke županijske skupštine 1843. završila je pobjedom Ilira, čemu su se oštro suprotstavili mađaroni uz masovni prosvjed Turopoljaca koji su osporavali zakonitost obavljene restauracije. Usporedo sa zahtjevom da se rezultat restauracije poništi, među Turopoljcima se pojavila i težnja da se Turopolje u slučaju neuspjelog prosvjeda uopće izdvoji iz Zagrebačke županije i neposredno podvrgne Ugarskom namjesničkom vijeću. Mađarski i mađaronski prosvjed kod kralja urodio je 1843. zabranom ilirskog imena, te pobjedom mađarona na izborima 1945. na skupštini Zagrebačke županije.

U toj političkoj borbi mržnja se toliko rasplamsala, da je došlo, osim manjih, i do dvaju velikih krvoprolića: 9. XII. 1843. i 29. VII. 1845. godine, poznatih kao prosinačke i srpanjske žrtve. U rujnu 1845. zbog srpanjskog krvoprolića Turopoljci i ostalo sitno plemstvo kraljevom odlukom izgubili su pojedinačno pravo glasa. To je bio težak udarac

horvatsko-vugerskoj stranci, od kojeg se ona nije više oporavila, to više što je potkraj 1846. i Antun Daniel Josipović kraljevom odlukom suspendiran s položaja turopoljskog komeša.

Kada su vrata hrvatskog sabora ostala čvrsto zatvorena pred masovnim naletom seljačkog plemstva, mađaroni su svoju aktivnost nastavili u skupštini Zagrebačke županije i zajedničkom saboru u Požunu (Bratislavi), podupirući mađarske zahtjeve oko pitanja pripadnosti „ugarskog primorja“, direktnog zastupanja triju slavonskih županija u zajedničkom saboru, uvođenja mađarskog jezika u hrvatske škole i dr.

Rat i revolucija 1848.

Mađarski pokret počeo je 3. ožujka s Kossuthovim prijedlog adrese na kralja Ferdinanda, sa zahtjevom da Ugarskoj dade odgovornu vladu. Adresa je prihvaćena u donjoj, a odbijena u gornjoj kući (domu) ugarskog sabora. Kada je 13. ožujka dignuta buna u Beču protiv Metternicha, kralj ga obara i obećava narodima ustavne slobode. Gornja kuća Ugarskog sabora prihvatila je adresu, tada cijeli Sabor iziđe sa zahtjevom za ukidanjem kmetstva, sazivom građanskog sabora, uspostavom neovisne vlade (ministarstva), osnutkom narodne vojske – honvéda (domobranstva). Dana 7. travnja, kraljevom sankcijom imenovano je neovisno ugarsko ministarstvo na čelu s grofom Ludovikom Batthyanyem kao predsjednikom i Kossuthom kao ministrom financija.

Hrvatski pokret započeo je 23. ožujka kada kralj imenuje Jelačića hrvatskim banom, a dva dana kasnije ne znajući za kraljevu odluku, Ilirci (Narodna stranka) su u Hrvatskoj preuzeli vlast, te 25. ožujka izložili Zahtijevanja naroda: da se Jelačić imenuje banom, da se izvrši ujedinjenje hrvatskih zemalja, da se osnuje od ugarske neovisna hrvatska vlada, sazove zastupnički sabor i ukine kmetstvo. U skladu s navedenim zahtjevima 19. travnja ban je izdao naredbu kojom sve niže upravne oblasti trebaju izvršavati njegove zapovijesti. Time je Hrvatska prekinula višestoljetne veze s Ugarskom.

Promjene u Budimpešti i Zagrebu nisu išle u prilog mađaronima u Hrvatskoj. Predstavnici Zagrebačke županije, kao bastiona mađaronstva, u prvi čas se približavaju narodnjacima, pozivaju svoje pristaše da stupe u Narodnu gardu i izražavaju lojalnost banu Jelačiću. Međutim, ubrzo dolaze iz Pešte druge direktive. Mađari upućuju proglas braći Hrvatima, koji donose u zemlju mađaroni na čelu s Ivanom Nep. Pejačevićem. Uz pomoć mađarona oni su putem letaka i brošura razvili veliku propagandu u prilog Batthyanyeve vlade. S tom grupom dolazi u Hrvatsku i Antun Daniel Josipović, koji je još 4. IV. u požunskom saboru ustao protiv „zahtijevanja naroda“, koji sokoli, osobito Turopoljce, da izdrže u borbama, koje im predstoje. Međutim, 18. IV., emisari su protjerani iz Zagreba. Istog dana bježi i veliki župan zagrebački Emerik Pechy, kojega je kralj postavio na tu dužnost na početku 1847. godine. Na njegovo mjesto Pešta imenuje sada već mađaronskog emigranta A. D. Josipovića.

Kao odgovor na mađaronsku agitaciju Jelačić 26. travnja proglašava prijeki sud za puntare. Kurs protiv mađarona sve se više pooštava, 1. svibnja Narodna garda hapsi, bez znanja Jelačićeva i protiv njegove volje, mnoge mađarone na čelu s podžupanom Žuvićem. Jelačić je kasnije odobrio to hapšenje, ali je ipak 8. V. sve pustio na slobodu. Istoga dana smijenio je i magistrat Zagrebačke županije. Na njihova mjesta Jelačić je postavio narodnjake. Toga

dana zapečaćen je i Kasino, pa se to može smatrati kao datum raspuštanja Hrvatsko-ugarske stranke, koja će, opet oživjeti poslije sabora od 1861. pod imenom Unionistička stranka, te će pod vodstvom Levina Raucha, sklopiti Nagodbu.

Previranja u Turopolju 1848. i mađaronska emigracija

Pod pritiskom javnosti, članovi hrvatsko-ugarske stranke otpušteni su iz državne službe kao sumnjivi, da bi na početku mjeseca svibnja masovno napustili zemlju. Međutim, manji broj istaknutih mađarona ostao je u zemlji među kojima su bili turopoljski podžupan Modić i velikogorički župnik Jakob Kos. Modić je 4. V. predvodio turopoljske suce Jelačiću u svečanu audijenciju. Josipović i njegovi istomišljenici prije bijega sakrili su svoje srebro, zlato i spise u raku kod oltara župne crkve u Velikoj Gorici, uz pomoć svog vatrenog pristaše župnika Jakoba Kosa. Među tim spisima bio je veći broj pisama Lajosha Kossutha i drugih „revolucionara“ iz Mađarske. Iz njih se veoma jasno vidi štetnost toga pokreta za Hrvatsku i izuzetno opake namjere mađaronske stranke.

Pošto su sa više strana dolazile banu pritužbe o turopoljskom neposluhu, hrvatska je vojska 26. svibnja zaposjela Turopolje i turopoljske činovnike strpala u zatvor, a 27. svibnja oduzela im oružje. Isti je dan sazvana i velika turopoljska skupština na kojoj je objašnjeno da je taj postupak poduzet jer se turopoljsko plemstvo ogriješilo i prema banu i prema narodnosti. Na zakazanoj skupštini 29. svibnja izabrana je nova uprava. Za turopoljskog župana izabran je Stjepan Josipović sin Danielovog brata. Oružje je vraćeno Turopoljcima 1. lipnja. Isti dan je i vojska napustila Turopolje.

Dana 4. lipnja 1848. dolazi velika skupina Turopoljaca na konjima, lijepo opremljenima, u Zagreb da bi prisustvovali instalaciji novog bana Josipa Jelačića. Predvodio ih je njihov novi komeš-župan turopoljski Stjepan Josipović. Turopoljci su se poklonili banu, a on ih je sada lijepo primio i pozvao da se pridruže kolu hrvatsko-slavonskome, na što su oni gromovito uzviknuli: „Živio, Živio!“ Veliki se broj Turopoljaca prijavio i za vojsku. Došavši sada lijepo opremljeni, njih 1.000 do 2.000 bili su kao prijatelji grada Zagreba primljeni i burno pozdravljeni od građanstva, koje ih je dočekalo na ulicama.

Mađaronska emigracija

Manji dio mađarona emigrirao je u Austriju bez značajnijeg vojnog i političkog angažmana, dok se većina našla u Mađarskoj razvrstana u četiri podvrste.

Prvu, najbrojniju podvrstu sačinjavali su oni, koji su lutali bez stalnog cilja i posla po Mađarskoj, bježeći, uglavnom, kao privatnici pred Jelačićevom i ostalim carskim vojskama. Njihov je mentalitet i položaj donekle sličan položaju izbjeglica u Austriji. U drugu podvrstu spadaju oni, koji su primili razne službe u administrativnom aparatu Batthyanyeve vlade. Mađari nagrađuju svoje hrvatske prijatelje koje su u tom trenutku njihovi protivnici zvali izdajicama domovine. Najviše funkcije dobili su Josip Brigljević i Aurel Kušević koji su postali ministarski savjetnici, dok je A. D. Josipović, osim što je još u travnju imenovan zagrebačkim županom, morao se na kraju zadovoljiti mjestom „prisjednika kod milost podjeljujućeg sudišta“ u Debrecinu.

Treću skupinu čine oni, koji su stupili u mađarsku vojsku, u honvéde. Mnogi su dobili zapovjedničke činove, kao npr. Josipović, koji je kao **vođa gerilskih akcija** protiv Jelačića, dobio čin honvédske pukovnika. Četvrtu grupu čine oni emigranti, koji su bili zastupnici na revolucionarnom Mađarskom saboru, gdje je među inim našao svoje mjesto i A. D. Josipović.

U početku emigrantima je mađarska vlada dodjeljivala stalnu mjesečnu potporu u iznosu od 45 forinti, da bi kasnije posuđivali novac iz državne blagajne koji su poslije rata morali vraćati. Do Jelačićeva pohoda preko Drave u Mađarskoj je bilo oko 150 vodećih hrvatskih emigranata. Oni su prije bijega u domovini bili na visokim položajima u administraciji, mnogi su bili poznati iz tiska, a također i iz požunskog sabora kao vatreni pristaše mađarske stvari, bili su iz uglednih plemićkih obitelji, što je u ono vrijeme i u Kossuthovoj Mađarskoj značilo mnogo, a za uzvrat nisu bili primljeni onako, kako su to očekivali.

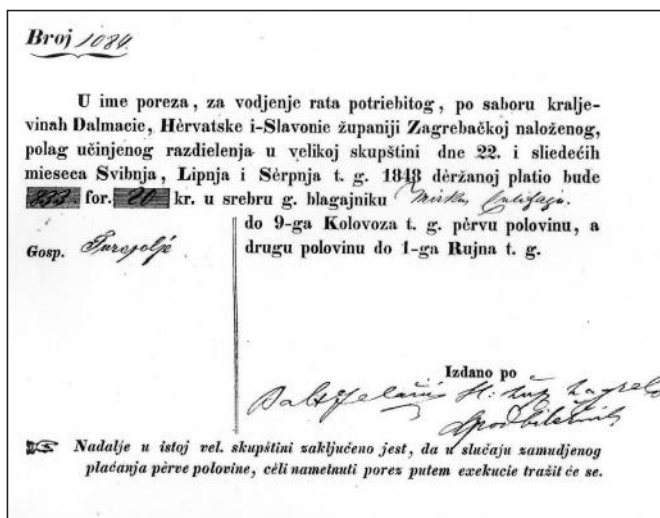
Pripreme rata

Kada je u lipnju ustoličen Jelačić za bana, otpočeo je s radom prvi izabrani građanski sabor. Mađarsko rovarenje protiv Jelačića na bečkom dvoru doseglo je svoj vrhunac tako što je kralj 10. lipnja Jelačiću privremeno oduzeo bansko i vojničko dostojanstvo, te vlast u Hrvatskoj prenio na ugarsko ministarstvo i kraljevskog komesara Hrabovskog, koji je dobio potporu u Osijeku, ali ne i u ostaloj Slavoniji. Hrvati i dalje ostadoše uz bana i 29. lipnja mu podijeliše neograničenu vlast. Pod prijetnjom da će Mađari zaposjesti Slavoniju, Hrvatski sabor 4. srpnja donosi odluku o pripremi rata za što je trebalo prikupiti sredstva i raspisati ratni porez. Na samoj sjednici prikupljeno je preko 20.000 forinti u novcu i neprocijenjeni nakit u zlatu i srebru.

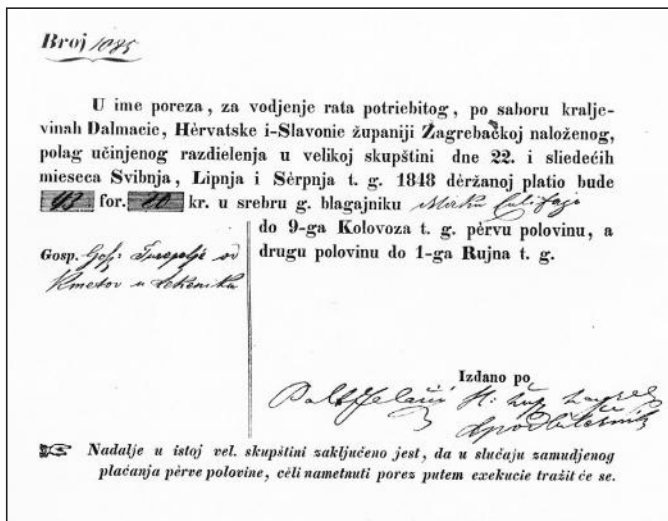
Od 13. do 25. srpnja Jelačić je obišao Slavoniju, odnosno, slavonske regimente i županije, gdje je dočekivan s oduševljenjem. Sličnu turneju proveo je od 13. do 20. kolovoza obilazeći krajiške regimente od Petrinje, Gline, Slunja, Gospića, Otočca, Ogulina i Karlovca, gdje je također dobio potporu za rat protiv mađarske vlade.

Prema odluci Sabora kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, Zagrebačka županija raspisala je ratni porez pojedinim distriktima među koje je spadala i Plemenita općina Turopolje. Dopisom Zagrebačke županije br.1084. gospodšija Turopolje trebala je platiti ratni porez u iznosu od 833 for. i 80 kr. u srebru, i to prvu polovinu do 9. kolovoza, a drugu polovinu do 1. rujna 1848. godine.

Posebnom odlukom Sabora i županijske skupštine br. 1085.

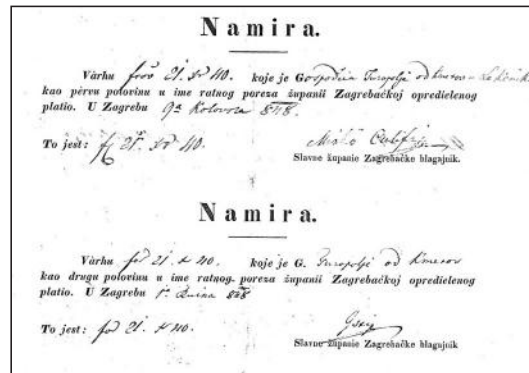
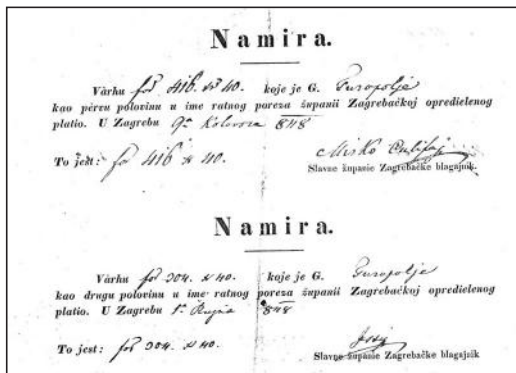

Turopoljci u doba bana Jelačića

gospodšija Turopolje u ime kmetova lekeničkih trebala je uplatiti 43 for. i 80 kr. u srebru, i to prvu polovinu do 9. kolovoza, a drugu polovinu do 1. rujna 1848. godine.

Da su porezi zaista i plaćeni potvrđuju Namire iz kojih je vidljivo da je Turopolje izvršilo u dogovorene dane raspisani porez, međutim iz njih je vidljivo da je u potpunosti podmiren iznos glede lekeničkih kmetova, dok je glavni porez umjesto 833 for. uplaćen u iznosu od 720 forinti, odnosno 113 forinta manje.

Objava, početak i tijek rata

Posredstvom baruna Franje Kulmera kralj Ferdinand je 4. rujna ručnim pismom povukao odluku od 10. lipnja o smjeni bana Jelačića, te mu vratio banska i vojnička dostojanstva. Vidjevši da uz sebe ima bečki dvor, Jelačić je 7. rujna izdao proglas kojim ugarskom ministarstvu navješćuje rat. Ujedno osniva Bansko vijeće (vladu) s pet odsjeka. U Varaždinu je sakupio oko 40.000 vojnika, većim dijelom krajišnika. Jelačić je prešao Dravu 11. rujna oslobodio Čakovec, Muru je prešao 14. rujna te nastavio put Velike Kaniže, 21. rujna je izbio na Blatno jezero, a 26. rujna ulazi u Stolni Biograd. Batthynyjeva vlada je pala, palatin je položio čast, a privremeno vođenje državnih poslova povjereno je Kossuthu s još dva ministra. Kralj je 25. rujna imenovao grofa Lamberta kraljevskim komesarom u Ugarskoj, protiv čega su ustali Mađari, te ga tri dana kasnije u Budimu ubili.

Jelačićev prodor ka Budimu zaustavljen je 29. rujna u bitkama kod Velence i Pakosda, koje su ostale ukupno neodlučene. Tada je kralj zapovjedio Jelačiću da se primakne austrijskoj

granici kako bi mu pridodao 20.000 redovnih carskih vojnika, te ga imenovao kraljevskim komesarom i vojnim zapovjednikom u Ugarskoj. Na tu vijest Kossuth je preko svojih emisara potakao 6. listopada bunu u Beču, gdje narod nije dopustio da posada ode s Jelačićem u rat protiv Mađara. I dok su Jelačić i druge carske trupe opsjedale Beč, mađarska vojska pošla je u pomoć pobunjenicima, no kad je 30. listopada Jelačić kod Schwechata potukao Mađare, pobunjenici u Beču su se predali. I dok su vođene borbe na austrijskom tlu, Mađari su sredinom listopada provalili u Međimurje koje su držali od 17. listopada do 12. studenog, te 22. listopada u osječku tvrđu, koju će Jelačić osloboditi 26. travnja 1849. godine.

U Beču se 2. prosinca 1848. dogodila promjena na prijestolju, kralj Ferdinand ustupa mjesto mladom Franji Josipu I. Novi vladar imenuje Jelačića gubernatorom Rijeke i Dalmacije. Od polovine prosinca hrvatske i carske trupe nizale su brojne uspjehe na putu proboja prema mađarskoj prijestolnici. Dana 5. siječnja 1849. Jelačić i Windischgrätz ulaze u Budimpeštu, a ugarski sabor i Kossuth bježe u Debrecin. Budimpešta je ostala pod kontrolom carskih snaga sve do 21. svibnja kada ju je na juriš oslobodio Kossuth.

I kada se činilo da se nazire kraj ratu, kralj je 4. ožujka Monarhiji darovao Oktroirani ustav, protiv kojeg su ustali i Mađari i Hrvati. Dana 14. travnja 1849. u Debrecinu, ugarski sabor donosi manifest o neovisnosti, obje kuće zajedno 19. travnja potvrđuju manifest, za predsjednika-gubernatora izabran je Kossuth, a habsburška dinastija lišena je vlasti u Ugarskoj. Tome se protive mađarski konzervativni krugovi i sam general Görgey, koji i dalje priznaje dinastiju. U travnju se carske trupe potiskuju iz Ugarske i povlače u Austriju i Hrvatsku.

Uskoro, Austrija je sklopila savez sa Rusima koji su od lipnja do kolovoza 1849. u ratu protiv Mađara. Uslijedio je ruski prodor u Mađarsku, 13. kolovoza predala se glavnina mađarske vojske, dok je Kossuth pobjegao u Tursku. Zadnji otpor skršen je 27 rujna. Nakon toga 6. listopada u Pešti je ubijen Batthyany, a u Aradu 13 generala, jedino je pomilovan general Görgey.

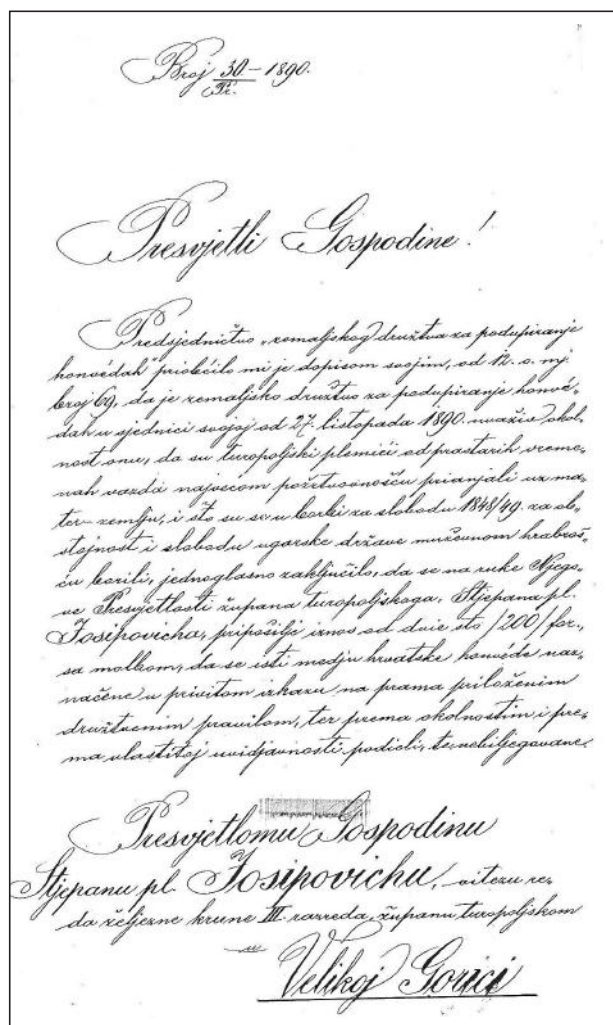
Turopoljski honvédi 1848/49

Turopoljsko plemstvo dosljedno je slijedilo politiku svog župana i izvršavalo naloge Horvatsko-vugerske stranke u sukobima sa Ilirskom, odnosno Narodnom strankom u Zagrebačkoj županiji i Hrvatskom saboru. Revolucija i hrvatsko-mađarski rat 1848./49. doveo je većinu turopoljskih plemića pod okrilje hrvatske vojske predvođene banom Josipom Jelačićem, dok su vodeći mađaroni na čelu s A. D. Josipovićem, stavili se u službu mađarske politike Lajoša Kossutha. Koliko su Kossuthovci i Josipović među Hrvatima pridobili vojnika za mađarske honvéde ili domobrane, teško je sa sigurnošću reći. U literaturi se često barata s različitim brojevima hrvatskih vojnika koje je u Mađarskoj okupio Josipović, od više tisuća ili konkretno 3.000. ljudi. Ako se zna da je Josipović nosio čin pukovnika, može se pretpostaviti da je vjerojatno zapovijedao s jednom ili dvije pukovnije.

Prevrtljivo držanje dijela turopoljskih plemića u proljeće i ljeto 1848. koje su mađarski emisari nastojali pridobiti na svoju stranu, te hrvatske vojske koja je primjenjivala i silu kako bi ih podvela pod svoj barjak, otvorilo je pitanje koliko je plemenitih Turopoljaca

ratovalo protiv hrvatskoga bana Jelačića? Jedan novinski izvještaj **Slavenskog juga** od 29. rujna 1848. prenio je vijest iz Varaždina u kojoj se kaže da je 30 turopoljskih vojnika napustilo hrvatsku vojsku i priključilo se Mađarima. Potvrdu ovog broja dobili smo četiri desetljeća kasnije, kada je na inicijativu hrvatskog ministra u ugarskoj vladi Imbre Josipovića, Plemenita općina Turopolje izradila detaljan popis mađarskih honvéda s turopoljskog područja. Popis je potvrdio brojku od 30 vojnika koji su se stavili pod mađarski barjak protiv Jelačića, nakon čega je njih još 14 živih dobilo novčanu nagradu po 14,28 forinti od honvédskeg udruženja iz Budimpešte.

Čim je sjeo u ministarsku fotelju u Budimpešti, Imbro Josipović je poradio na učvršćenju hrvatsko-mađarskih odnosa, tako da je već 1889. dao sastaviti popis turopoljskih honvéda koji su se 1848/49 borili u na mađarskoj strani. U tom pravcu se izborio za mađarsku pomoć turopoljskim honvédim, što je vidljivo iz njegova pisma od 14. studenog 1890. upućenom turopoljskom županu:

“Predsjedništvo ”zemaljskog društva za podupiranje honvéda“ priobćilo mi je dopisom svojim, od 12. o. mj. br. 69. da je zemaljsko društvo za podupiranje honvéda u sjednici svojoj od 27. listopada 1890. uvažilo okolnost onu, da su turopoljski plemići od prastarih vremena vazda najvećom požrtvovnošću **prijanjali uz mater-zemlju**, i što su se u borbi za slobodu 1848/49. **za obstojnost i slobodu ugarske države** muževnom hrabrošću borili, jednoglasno zaključilo, da se na ruke Njegove Presvjetlosti župana turopoljskoga, Stjepana pl. Josipovića, pripošalje iznos od 200 for. sa molbom, da se isti među hrvatske honvéde naznačene u privitom izkazu na prama priloženim društvenim pravilom, ter prema okolnostima i prema vlastitoj uvidjavnosti podieli, te nebiljegovane namire upravnom uredu zemaljskog društva za podupiranje honvéda u Budimpešti pripošalje.

Usljed toga čast mi je priposlati uz rečene priloge spomenuti iznos od 200 for., koji je doznačen turopoljskim honvédom.”

Turopoljci u doba bana Jelačića

Ispis

*Ispis svih turopoljskih ili općinskih
učinaka i imena, koji su 1848. godine
bili:*

1.	Brebrić Janko	Markuševac 6.	živ.	1826	umro, ostavio sina Janka i kćer Baru udatu Petračić u Dragonošcu.
2.	Brebrić Janko	"	8.	1826	umro, ostavio sina Janka i kćer Baru udatu Petračić u Dragonošcu.
3.	Petravić Janko	Dragonošće 5.	živ.	1826	umro, ostavio sina Janka i kćer Baru udatu Petračić u Dragonošcu.
4.	Čeković Janko	Gubranec 1.	živ.	1826	umro, ostavio sina Janka i kćer Baru udatu Petračić u Dragonošcu.
5.	Magarić Janko	Čeković 18.	živ.	1826	umro, ostavio sina Janka i kćer Baru udatu Petračić u Dragonošcu.
6.	Križević Janko	Dragonošće 35.	živ.	1826	umro, ostavio sina Janka i kćer Baru udatu Petračić u Dragonošcu.
7.	Čeković Janko	Dubranec 5.	živ.	1826	umro, ostavio sina Janka i kćer Baru udatu Petračić u Dragonošcu.
8.	Čeković Ivo	"	17.	1826	umro, ostavio sina Janka i kćer Baru udatu Petračić u Dragonošcu.
9.	Čeković Janko	Dubranec 1.	živ.	1826	umro, ostavio sina Janka i kćer Baru udatu Petračić u Dragonošcu.
10.	Križević Janko	Čeković 18.	živ.	1826	umro, ostavio sina Janka i kćer Baru udatu Petračić u Dragonošcu.
11.	Magarić Janko	"	2.	1826	umro, ostavio sina Janka i kćer Baru udatu Petračić u Dragonošcu.
12.	Križević Janko	Dragonošće 35.	živ.	1826	umro, ostavio sina Janka i kćer Baru udatu Petračić u Dragonošcu.
13.	Petravić Janko	Petravić 3.	živ.	1826	umro, ostavio sina Janka i kćer Baru udatu Petračić u Dragonošcu.
14.	Križević Janko	Čeković 18.	živ.	1826	umro, ostavio sina Janka i kćer Baru udatu Petračić u Dragonošcu.

*Aron furmerek, nemesk, azok özegeinek és
árcainak, kik 1848. magyar honvédek voltak*

Kimutatisa.

Arany korona	Évvel és ke. rest neve	Futarkodási helyi korszak	É. koronák létszáma	Vegyes.
1.	Brebrić Janko	Markuševac 6.	1826 18/2	il.
2.	Brebrić Janko	Markuševac 8.	+	meghalt, hátrahagyván Bar- bála leányát férjhez Petračić Dragonošcén.
3.	Petravić Janko	Dragonošće 5.	1826 21/2	il.
4.	Čeković Janko	Gubranec 1.	+	meghalt, hátrahagyván Bar- bála leányát férjhez Petračić Dragonošcén.
5.	Magarić Janko	Čeković 18.	1826 18/2	il.
6.	Križević Janko	Dragonošće 35.	1826 21/2	il.
7.	Čeković Janko	Dubranec 5.	+	meghalt, hátrahagyván Bar- bála leányát férjhez Petračić Dragonošcén.

Uskoro je župan Stjepan Josipović odaslao u Budimpeštu Namiru iz koje se vidi da je doznačeni novac podijelio među 14 još živih honvéda, koji su dobili po 14 for. i 28 kr. Većina je osobno preuzela novac, dok je nekolicini iz Vrhovlja novac podijelio župnik Peterca.

Mađarski honvédi iz Turopolja 1848/49., stanje 1889, koje je sastavio župan turopoljski Stjepan pl. Josipović. Za poginule i umrle dati su podaci na hrvatskom i mađarskom jeziku.

1. Berković Janko, Kuče 29,

- rođen 16. veljače 1822, živ, 23. studenog 1890. dobio 14 forinti i 28 " kr.

2. Brebrić Janko, Markuševac 6,

- rođen 15. lipnja 1826, živ, 30. studenog 1890. posredstvom župnika Peterce dobio 14 forinti i 28 " kr.

3. Brebrić Stefan, Markuševac 8,

- umro, ostavio sina Janka i kćer Baru udatu Petračić u Dragonošcu
- *meghalt, hátrahagyván Janos fiát és Barbála leányát férjhez Petračić Dragonožocen*

4. Čeković Ivo, Dubranec 17,

- umro, ostavio udovu Evu i sina Matu
- *meghalt, hátrahagyván Eva örvegyet és Mátyás fiát*

5. Crnić Janko, Mraclin 3,

- umro, ostavio udovu Adelu i sina Stjepana. Udova živi kod matere Milesz u Zagrebu

- *meghalt, hátrahagyván Etelka özvegyet és István Kiskoru fiát*

6. Čunčić Imbro, Kuće 49,

- pao u ratu kao **honved**, ostavio udovu Annu, ona stanuje kod Imbre Severa u Vukojevcu

- *mint honvéd elesett háborubán, hátrahagyván Anna özvegyet, ki Severnél Vukojevcén lakik*

7. Čunčić Janko, Mraclin 27,

- umro, ostavio udovu Katu

- *meghalt, hátrahagyván Katalin özvegyét*

8. Fabiančić Janko, Kuće 47,

- rođen 9. travnja 1824, živ, 24. studenog 1890. dobio 14 forinti i 28 " kr.

9. Fabiančić Joso, Kuće 47,

- pao u ratu kao **honved**, ima kćer Baru Lučić

- *mint honvéd a háborubán elesett, hátrahagyván Barbálya leányát férjezett Lučić*

10. Feljan Miko, Gustelnica 1,

- umro, ostavio udovu Baru i djecu Maru, Josipa, Vinka i Jakoba, posjed njihov je prodan, žive u velikom siromaštvu

- *meghalt, hátrahagyván Barbálya özvegyet, valamint gyermekeit: Máriát, Józsefét, Vinezét és Jakabot; birtokvik eladatatt igen nagy szegénységben élnék*

11. Gjurak Stjepan, Dragonožec 17,

- pao u ratu kao **honved**, ostavio udovu Magdu i sina Ivana

- *mint honvéd elesett, a háborúban, hátrahagyván Magdolna özvegyet és Iván fiát*

12. Havidić Mato Jurac, Havidić selo 1,

- pao u ratu kao **honved**, ostavio udovu Katu, koja živi kod Kovačića u Lipnici 5.

- *mint honvéd elesett, a háborubán hátrahagyván Katalin özvegyet, ki Kovačićnál Lipnica faluban 5 házrám alatt lakik*

13. Hermanović Miko, Vukomerić 2,

- živ, 30. studenog 1890. posredstvom župnika Peterce dobio 14 forinti i 28 " kr.

14. Jurenčić Gjuro, Kobilić 11,

- rođen 29. rujna 1824., živ, 30. studenog 1890. dobio 14 forinti i 28 " kr.

15. Kos Lacko Štef, Mraclin 11,

- rođen 1. veljače 1821, živ, 24. studenog 1890. dobio 14 forinti i 28 " kr.

16. Kovačić Mio (Klobuk), Lipnica 5,

- umro, posjed njegov prodan, ostavio kćer Annu, ona živi na Odri kod Pisačića

- *meghalt, hátrahagyván Anna leányát, ki Pisačić nál Odrán lakik nines sem háza, sem hártelke*

- 17. Kovačić Miško Ivin, Mraclin 46,**
- rođen 1. svibnja 1830., živ, 24. studenog 1890. dobio 14 forinti i 28 " kr.
- 18. Kovačić Tomo, Lipnica 2,**
- umro, živi sin Juraj i kći Kata
- *meghalt, hátrahagyván György fiát és Katalin leányát*
- 19. Križanić Joso, Mraclin 1,**
- rođen 2. veljače 1827, živ, 24. studenog 1890. dobio 14 forinti i 28 " kr.
- 20. Krnjević Štefan, Dragonožec 5,**
- rođen 1. siječnja 1818., živ, 30. studenog 1890. posredstvom župnika Peterce dobio 14 forinti i 28 " kr.
- 21. Kušević (Lojenec) Joso, Dubranec,**
- umro, posjeda niti kuće više nema, ostavio kćerke Francu i Judu
- *meghalt, hátrahagyván Francza és Judith leányait nincs házuk sem háztelkük, a legnagyleb szegénységben élnek*
- 22. Lendarić Ivo, Jerebić 12,**
- umro, ostavio udovu Doru i sina Miku
- *meghalt, hátrahagyván Dóra özvegyét és Miklós fiát*
- 23. Lučić Štefan Kaprol, Kuće 24,**
- rođen 6. lipnja 1829, živ, 23. studenog 1890. dobio 14 forinti i 28 " kr.
- 24. Lučić Bolto, Kuće 27,**
- rođen 28. siječnja 1829, živ, 24. studenog 1890. dobio 14 forinti i 28 " kr.
- 25. Magečić Anton, Cvetković brdo 20,**
- rođen 20. svibnja 1820., živ, 30. studenog 1890. posredstvom župnika Peterce dobio 14 forinti i 28 " kr.
- 26. Pavlečić Juro, Vukomerić 13,**
- rođen 28. svibnja 1828, živ, 30. studenog 1890. posredstvom župnika Peterce dobio 14 forinti i 28 " kr.
- 27. Petravić Andro, Petravci 3,**
- umro, posjed njegov je prodan, ostavio udovu Doru sa djecom Anom, Marom, Josom i Tomom
- *meghalt, hátrahagyván Dóra özvegyet, Anna, Mária, József és Tamás gyermekeikkel, nincz semmiök, szegénységben élnek*
- 28. Petravić Marko, Dragonožec 5,**
- rođen 24. studenog 1824. godine, živ, 30. studenog 1890. posredstvom župnika Peterce dobio 14 forinti i 28 " kr.
- 29. Smolković Imbro, Bukovčak,**
- umro, kuće više nema, žive djeca Joso, Mato i Kata

- *meghalt, hátrahagyván József, Mátyás és Katalin gyermekeit, kiknek nincs háruk szegénységben élnek*

30. Vugrinović Mato, Dubranec 5,

- pao u ratu kao **honved**, ostavio kćeri Jelu udanu Domjanković i Maru udanu Kušević
- *a háboruban mint honvéd elesett, hátrahagyván Erszébet férjerett Domjanković és Mária férjerett Kušević leányait*

Kuriloveczen, 1889. évi deczember hó 30^{án}

Josipovich István s.k.

turomezei gróf

Zaključak

Sumarno, u ratu je poginulo 5 honvéda ili 16,6 %, a od rata 1848/49 do 1889. umrlo je 11 ili 36,6 %, dok ih je još živih bilo 14 ili 46,6 % koji su mogli primiti pomoć. Po naseljima od 30 honvéda bili su iz sela: Kuče (6), Mraclin (5), Dubranec (3), Dragonožec (3), Markuševac (2), Lipnica (2), Vukomerić (2), Kobilić (1), Haviđić Selo (1), Gustelnica (1), Bukovčak (1), Petravci (1), Cvetković Brdo (1) i Jerebić (1). Više od pola sučija Plemenite općine Turopolje nije dalo ni jednog honvéda, poglavito onih u „polju“ oslo-njenih na Veliku Goricu.

Od 5 poginulih svi su već pri stupanju u vojsku bili oženjeni, iza njih su ostale udovice i ukupno petero (5) djece, od toga četiri ženske i jedan muški. Samo jedan od njih nije imao djecu. Godine rođenja upisane su za 13 živih honvéda iz kojih je vidljivo da je najstariji imao 30, a najmlađi 18 godina, prosječna im je dob bila 24 godine. Oni honvédi, njih 11 koji su umrli u miru imali su 21 dijete od čega 12 muških i 9 ženskih, samo je jedan vojnik bio bez djece.

I dok je u predratnom periodu župan A. D. Josipović uspijevao pokrenuti 500-700 plemića kao dio izborne mašinerije na županijskim skupštinama, dotle je u ratu uspio pridobiti svega 30 vojnika za mađarske honvéde u ratu protiv bana Jelačića i drugih carskih generala. Stoga čine pogrešku svi oni koji Turopolje u ratu i revoluciji 1848. vide kao okosnicu mađaronskog pokreta u Hrvatskoj. Većina Turopoljaca odazvala se u vojsku pod Jelačićevim stijegom čime je bar nakratko onemogućeno mađaronsko manipuliranje neukim turopoljskim plemstvom.

Zavedeni od župana A. D. Josipovića turopoljski honvédi su ratovali prvenstveno za interese svoga vođe, njegovog sina Imbre i unuka Gejze i Ljudevita koji su zahvaljujući njihovoj borbi naglo napredovali na dužnostima župana i ministara. Novac koji su dobili od mađarske honvédske udruge bio je više nego simboličan, njihov teški materijalni položaj nije se time mogao popraviti.

prof. dr. sc. Branko Dubravica

Izvori i literatura

- Hrvatski državni arhiv, Fond Plemenite općine Turopolje, kutija 10.
- Adamček Josip, "Narodne straže" 1848-49, Radovi Fil. fak.Odsjek za povijest 3, 1963.
- Bogdanov Vasa, Historija političkih stranaka u Hrvatskoj, Zagreb 1958.
- Dubravica Branko, Turopoljsko plemstvo poslije ukidanja kmetstva, V. Gorica 1997.
- Horvat Josip, Politička povijest Hrvatske, I i II, Zagreb, 1990.
- Horvat Rudolf, Najnovije doba hrvatske povijesti, Zagreb, 1906.
- isti, Ban Jelačić - Hrvatski pokret 1848, Zagreb 1990, sv. I.
- isti, Rat Hrvata s Magjarima godine 1848.-9., Zagreb 1901.
- Kos Mijo Zorko, Vellika Gorica od ilirskog pokreta do NOB I,V. Gorica 1986.
- Košak Vladdimir, Mađaronska emigracija, Historijski zbornik I-IV, 1950.
- Laszowski Emilij, Povijest Plemenite općine Turopolje, Zagreb, 1910. i 1911.
- Markus Tomislav, Slavonski Jug 1848-1849. godine i hrvatski politički pokret, Zagreb, 2001.
- Mijatović Anđelko, Ban Jelačić, Zagreb 1990.
- Neustädter J., Ban Jelačić i događaji u Hrvatskoj od godine 1848., I-II, Zagreb 1994., 1998.
- Potrebica Filip, Požeška županija za revolucije 1848-49, Zagreb 1984.
- Šidak Jaroslav, Prilozi historiji stranačkih odnosa u Hrvatskoj uoči 1848, Historijski zbornik, 13/1960.
- isti, Turopoljsko seljačko plemstvo i ilirski pokret, Kroz pet stoljeća hrvatske povijesti, Zagreb 1981.
- Šišić Ferdo, Pregled povijesti hrvatskog naroda, Zagreb 1916.
- Šulek Bogoslav, Hrvatski ustav ili konstitucija godine 1882., Zagreb 1883.
- Turopoljski vjekopisi, Biografski leksikon Turopolja, V. Gorica 1996.